

BUDAPESTI FINNUGOR FÜZETEK

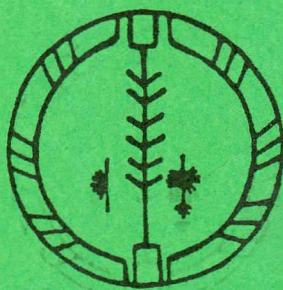
6.

Janurik Tamás

A szölkup nyelv alapjai

(oktatási segédanyag)

BUDAPEST 1997

BUDAPESTI FINNUGOR FÜZETEK

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Finnugor Tanszéke
és a Numi-Tórem Finnugor Alapítvány tudományos kiadványsorozata
Megjelenik füzetenként

*

Felelős szerkesztők:
DOMOKOS PÉTER és KLIMA LÁSZLÓ

*

Technikai szerkesztő:
JANURIK TAMÁS

*

Készült a KEL-PRINT nyomdában
Budapest, XIV., Amerikai út 84-86.
Felelős vezető: KELPIN LÁSZLÓ

*

Megrendelhető:
ELTE Finnugor Tanszék
1052 Budapest, Piarista köz 1.

BUDAPESTI FINNUGOR FÜZETEK

6.

Janurik Tamás

A szölkup nyelv alapjai

(oktatási segédanyag)

BUDAPEST 1997

*

ISSN 1219-9249
ISBN 963 463 105 3

*

**A jubileumi füzetek megjelenését
a GENERALS KFT támogatta**

Előszó

A magyar nyelv finnugor alapjai című tantárgyhoz kapcsolódóan a magyar szakos hallgatóknak a magyar nyelv őstörténete mellett meg kell ismerkedniük legalább egy rokon nyelv nyelvtani rendszerének alapjaival is.

Az ELTE Finnugor Tanszékének határozott törekvése az, hogy a hagyományosan oktatott *finn mint rokonnyelv* mellett más uráli nyelveket is bevonjon az oktatásba, és ezzel fokozatosan bővítse a választás lehetőségét a kisebb rokon nyelvek iránt is érdeklődő hallgatók számára.

Ennek az oktatási programnak a keretében készült el korábban – e kiadványsorozat előző, ötödik füzeteként – **Az észt nyelv alapjai** című oktatási segédanyag is, és más kisebb uráli nyelvek hasonló feldolgozása is várható.

A rokonnyelvi tanulmányok célja nem egy magyarral rokon nyelv beszédszintű megtanítása (erre az egy féléves, heti egy órás órakeret lehetőséget sem adna), hanem csupán az uráli nyelvcsaládba tartozó – és így *a magyar nyelvvel rokon-ságban álló* – nyelvek valamelyikének mindössze a nyelvrokonság bizonyításához szükséges mértékben való áttekintése: a rokon nyelv hangrendszerének és nyelvtani szerkezetének vizsgálata rövid szövegek elemzésének segítségével, valamint a nyelvrokonság hangtani, alaktani, mondattani és szókészleti bizonyítékainak feltárása.

Jelen esetben sem a teljes, beszélt *szőlкуп* nyelvet kell tehát megtanulniuk a hallgatóknak, hanem csupán a *szőlкуп* nyelvvel kapcsolatos legfontosabb ismereteket kell elsajátítaniuk oly módon, hogy mindezeket később alkotó módon hasznosítani tudják további összehasonlító nyelvészeti és nyelvtörténeti stúdiumaik során.

A félév végére a hallgatóknak önállóan tudniuk kell a segédanyagban szereplő néhány rövid *szőlкуп* szöveget elemezniük (a szövegek alatt található szójegyzékek segítségével), felismerve az egyes nyelvtani elemeket és a toldalékolás során lejátszódott többeli és toldalékbeli változásokat, és úgyszintén a *szőlкуп* nyelv nyelvtani rendszeréről, a nyelvrokonság alapvető bizonyítékairól is kellő áttekin-téssel kell rendelkezniük.

Ez az oktatási segédanyag az ezekhez szükséges valamennyi ismeretet magában foglalja: a *szőlкуп*ság rövid ismertetését (a lélekszámukat, területi elhelyez-

1. A szölkupok helye az uráli nyelvcsalád népei között

A – feltehetőleg a Középső-Urál vidékén, annak mindkét, európai és ázsiai oldalán – az uráli őshazában egykor együtt élt uráli ősnép keleti csoportjai (a mai szamojéd népek közös elődei) az i. e. IV. évezred vége felé kiszakadtak az uráli közösségből, és délkelet felé húzódva (valószínűleg az Ob folyó mentén) megkezdtek lassú vándorlásukat egészen az Ob forrásvidékéig, illetve a Szaján hegységig. Ez a hosszú, közel négyezer éves közsamojéd együttélés kb. az i. sz. első évszázadokban szakadt meg, amikor is a szamojédság egyes csoportjai megkezdtek újabb, ezúttal a Jenyiszej folyó mentén észak felé tartó vándorlásukat.

A nagy területen szétszóródott népcsoportok között a korábbi intenzív nyelvi érintkezés megszakadt: az északabbra vándorló nagyobb népcsoport elvált a hátramaradt kisebb déli csoporttól, s ezáltal hamarosan két külön nyelv (az északi szamojéd és a déli szamojéd) alakult ki a közsamojédból.

Az északiak egyre jobban eltávolodtak a csak mintegy az Ob középső folyásáig (a Ket és Tym folyókig) terjeszkedő déliektől, és a Jeges-tenger mentén hosszasan elnyúló tundraövezetben alakították ki nomád rénvadász, illetve réntenyésző életmódjukat.

A viszonylag sokáig egységes északi szamojéddal szemben a déli szamojéd (valószínűleg idegen – török nyelvű? – népek közbeékelődése miatt) hamar három ágra szakadt: az Ob és a Jenyiszej közötti tajgában élő *szölkupokra* és a Szaján hegység vidékén visszamaradt két szájáni (*kamassz–kojbál* és *motori–tajgi–karagasz*) népcsoportra.

Végül az északi szamojédság is három részre szakadt: előbb egy kisebb, keletre – a Tajmír-félszigetre – sodródó népcsoport (a *nganaszan*) vált ki belőle, majd egy másik, még kisebb népcsoport (az *enyec*) is lemaradt a Jenyiszej alsó folyásánál az egyre nyugatabbra hatoló fő népességtől (a *nyenyecektől*).

Így alakult ki a szamojéd népeknek és nyelveknek – a szamojedológusok által ma már általánosan elfogadott – hatos tagolódása, amelyben a *nyenyecek*, *enyec* és *nganaszanok* alkotják az északi, a *szölkupok* és a (mára már kihalt) szájáni szamojédok: a *kamassz–kojbálok* és a *motori–tajgi–karagaszok* pedig a déli szamojéd csoportot.

2. A tazi szölkup hangrendszer vázlatos áttekintése

A tazi szölkup nyelv (*šöl'qumil' še*) fonémaállandója 16 mássalhangzóból és 11 magánhangzóból áll:

C: *p, t, k, q, m, n, n', ɲ, č, s, š, w, j, l, l', r.*

V: *a, ǎ, ä, e, ɛ, i, ĭ, o, ȳ, u, ü.*

A mássalhangzókra jellemző, hogy a zárhangok mind zöngétlenek (*p, t, k*), a *k* hangnak külön veláris párja van (*q*), a nazálisok között az *m, n, n'* mellett külön fonéma az *ɲ* is, az affrikáták (zár-réshangok) közül csak a (palatalizált) *c* van meg, a szibilánsok (sziszegők) közül az *s* [ejtsd: sz!] *mellett a (szintén palatalizált) š is megtalálható, az egyéb réshangok közül csak a (bilabiális) w és a j van meg, a laterálisok közül pedig az l és r mellett az l' is fellelhető külön fonémaként.*

A magánhangzók veláris és palatális hangokra oszlanak, ezek között lehetnek labiális és illabiális párok is: *u-ǐ, o-ɛ, ü-i, ȳ-e*; az *a* és *ä* hangoknak azonban csak egy közös labiális párjuk van, az *ǎ*. A rövidség-hosszúság nem fonematikus a szölkupban, a hosszú magánhangzók előfordulására azonban bőven akad példa.

A szölkup nyelvre jellemző fonémaalternációk közül a legfontosabb a szóvégi zárhangok és nazálisok neutralizációja, ugyanis a *P, T, K, Q* vezérfonémák orális (*p, t, k, q*) vagy nazális (*m, n, ɲ*) változatukban jelentkezhetnek az utánuk következő mássalhangzó minőségétől függően, pl. *mât* 'ház': *mân-mĭ* 'házam', de *mât-lĭ* 'házad', *mât-tĭ* 'háza'stb.

A szóbelseji nazális + zárhang felépítésű mássalhangzó-kapcsolatok (*mp, nt, n'č* stb.) hosszú (*mm, nn, n'n'* stb.) nazálisokká válnak, ha a toldalékolás miatt a szóban utánuk újabb nazális + zárhang kapcsolat következik, pl. *mantĭ-qo* 'megnézni': *mannĭ-mpĭ-qo* 'nézni': *mannĭ-mmĭ-ntĭ* 'ő állítólag nézte' stb.

Ehhez hasonlóan a morfémahatárokon összekerülő különböző mássalhangzók is gyakran hasonulnak egymáshoz, pl. *qen-qo* 'elmentni': *qen-nak* 'elmentem', *qes-sak* 'elmentem volt', *qel-lä* 'elmenvén'; *tulĭš-qo* 'jönni': *tulĭn'-n'ak* 'jövök stb.

A veláris *j*-re végződő szavak a különböző toldalékok előtt *o* (*ȳ*), *a*, *ä*, *ǎ* (*ā*) végűekké válhatnak, pl. *ükĭ* 'sapka': *ükȳ-qit* 'sapkában', *üko-nti* 'sapkába', *üka-p* 'sapkám'; *esĭ* 'apa': *äsä-p* 'apám'stb. Az *a, ä* végű szavak véghangzója a *q*-val kez-

dődő toldalékok előtt megnyúlik, pl. *ima* 'asszony': *imā-qī* 'két asszony'; *ātā* 'rénszarvas': *ātā-qī* 'két rénszarvas' stb.

Az olyan toldalékok (képzők, jelek, ragok), amelyek valamilyen nazális + zárhang mássalhangzó-kapcsolattal kezdődnek, a mássalhangzós végű tövekhez kapcsolódva elvesztik toldalékkezdő mássalhangzó-kapcsolatuk első, nazális elemét, és az így létrejövő rövid alakkal járulnak a szótőhöz, pl. a *-mpi-* duratív képző: *ilī-qo* 'élni', *ilī-mpi-qo* 'éldegélni, de *qen-qo* 'mennni', *qen-pī-qo* 'mendegélni'; a *-ntī* datívusz-latívuszrag: *čaqī* 'mocsár', *čaqo-ntī* 'a mocsárba', de *māt* 'ház', *māt-tī* 'a házba' stb.

Ezekre a szótövekben és toldalékokban végbemenő morfo-fonológiai változásokra a szölkup szövegek elemzése közben mindig tekintettel kell lennünk. A szótári alapszó sokszor vissza sem kereshető e hangváltozások figyelmen kívül hagyása esetén.

Néhány fontos kiejtési szabály:

<i>a</i>	ajakkerekítés nélküli [a] hang	<i>mat</i>	'én'
<i>ā</i>	o-ba hajló magyar a hang	<i>māt</i>	'ház'
<i>ä</i>	nyílt e hang (a magyar e hangnál nyíltabb)	<i>pākkā</i>	'hófajd'
<i>e</i>	zárt e hang (mint a magyar é röviden)	<i>sel'či</i>	'hét'
<i>ē</i>	széles ajakréssel ejtett o hang	<i>tep</i>	'ő'
<i>i</i>	széles ajakréssel ejtett u hang	<i>intī</i>	'íj'
<i>q</i>	torokban képzett k hang	<i>qeqqī</i>	'lék'
<i>n'</i>	lágýtott n hang [n]	<i>n'ar</i>	'mocsár'
<i>ŋ</i>	az ng hangpár önállóan ejtett első eleme	<i>ēŋa</i>	'van'
<i>č</i>	a magyar cs hang lágýtott változata [cs]	<i>čaptā</i>	'mese'
<i>s</i>	azonos a magyar sz hanggal	<i>saji</i>	'szem'
<i>š</i>	a magyar s hang lágýtott változata [s]	<i>šittī</i>	'kettő'
<i>w</i>	két ajakkal ejtett v hang	<i>wettī</i>	'út'
<i>l'</i>	lágýtott l hang [l]	<i>üril'</i>	'zsíros'

3. Névszó- és igetőtípusok

A tazi szölkup névszó- és igetők csak részben őrizték meg az uráli alapnyelv-
ből örökölt kétszótagúságot: a tövek egy része ugyanis tövéghangzóját elvesztve
mássalhangzós végűvé vált, sőt egyes töveknek még ez a tövégre került mással-
hangzója is lekopott, ezek így egyszótagú és ismét magánhangzós tövekké váltak.
Ezeknek a különböző fejlődési fokozatoknak megfelelően a mai szölkup nyelvben
az alábbi névszói, illetve igei tőtípusok találhatók meg:

N- Névszótövek

V- típusú (magánhangzós) tövek:	<i>tü</i> 'tűz': <i>tü-</i> <i>âtä</i> 'rénszarvas': <i>âtä-</i> , <i>âtä-</i> <i>ükj</i> 'sapka': <i>ükj-</i> , <i>üka-</i> , <i>üko-</i> , <i>ükö-</i>
C-: V- típusú (msh.-vesztő) tövek:	<i>nup</i> 'ég': <i>nup-</i> , <i>num-</i> <i>nü-</i> <i>nätäk</i> 'leány': <i>nätäk-</i> , <i>nätäη-</i> , <i>nätä-</i>
C- típusú (mássalhangzós) tövek:	<i>šuk</i> 'tarkó': <i>šuk-</i> <i>mât</i> 'ház': <i>mât-</i> , <i>mân-</i> , <i>mâs-</i> , <i>mâl-</i>

V- Igetők

V- típusú (magánhangzós) tövek:	<i>qo-qo</i> 'megláttni': <i>qo-</i> <i>saηa-qo</i> 'megpróbálni': <i>saηa-</i> <i>kürä-qo</i> 'lóbálni': <i>kürä-</i>
V-: C- típusú (mh.-vesztő) tövek:	<i>ilj-qo</i> 'élni': <i>ilj-</i> , <i>il-</i> <i>čattj-qo</i> 'megelőni': <i>čattj-</i> , <i>čatt-</i>
C- típusú (mássalhangzós) tövek:	<i>am-qo</i> 'megenni': <i>am-</i> , <i>ap-</i> <i>qet-qo</i> 'megölni': <i>qet-</i> , <i>qen-</i> , <i>qes-</i> , <i>qel-</i>

Megjegyzés: Az igék tőtípusa legkönnyebben a hozzájuk kapcsolódó aorisztosz időjel (-ηV-, -nV- vagy -V-) formája alapján állapítható meg. A -ηV- alakú aorisztosz a V- típusú töveken jelenik meg, pl. *qo-ηa-p* 'megláttam' stb., a -nV- alakú a C- típusú töveken, pl. *am-na-p* 'megettem' stb., a -V- alakú pedig a változó V-: C- típusú (magánhangzóvesztő) töveken, pl. *il-a-k* 'élek' stb.

4. Névszóragozás

NS Számjelek

A szölkup nyelv egyes, kettes és többes számot különböztet meg. Az egyes számnak nincs külön jele, a kettes számnak (duálisnak) mind az abszolút, mind a birtokos ragozásban *-qi-* a jele, a többes számot (plurálist) az abszolút névszóragozásban *-t*, *-jt*, a birtokos ragozásban pedig *-i-* számjel jelöli, pl. *mât* 'ház': *mât-qi* 'két ház', *mât-qi-mjt* 'a két házunk'; *mât-jt* 'házak', *mât-i-mjt* 'a házaink' stb.

CX Esetragok

A тази szölkupban 9 névszói eset található. Az alanyeset (nomin.) ezek közül mindig ragtalan, a tárgyesetet (accus.) *-p/-m*, a birtokos esetet (genit.) *-t/-n* esetrag jelöli. A (hová?, hol?, honnan?) irányhármasságon alapuló határozói esetek megkettőződtek azáltal, hogy a szölkup különbséget tesz az élő és élettelen ragozás között: a datívusz-latívusz (dativ.) ragja az élőlényeknél (embereknél, illetve állatoknál) *-njk/-nj̄η*, az életteleneknél *-ntj̄, -tj̄*, a lokatívusz (locat.) ragja ugyanígy *-n m̄jq̄t*, illetőleg *-q̄jt/-q̄jn*, az ablatívuszé (ablat.) pedig *-n n̄n̄j̄*, illetve *-q̄jn̄j̄*. A szölkupban külön eset jelöli a valami mellett való elhaladást: ezt a prosekutívuszt (prosec.) a magyarban névutók fejezik ki (pl. *a folyó mentén* stb.), a szölkupban pedig a *-mjt/-m̄jn* esetrag. Külön esetragja van még a transzlátívusznak (transl.): *-t qo* és az insztrumentálisznak (instr.): *-sā*. A kilenc tagú szölkup esetrendszer tehát a következő:

nomin.	Ø	
accus.	<i>-p/-m</i>	
genit.	<i>-t/-n</i>	
dativ.	<i>-njk/-nj̄η</i>	<i>-ntj̄, -tj̄</i>
locat.	<i>-n m̄jq̄t</i>	<i>-q̄jt/-q̄jn</i>
ablat.	<i>-n n̄n̄j̄</i>	<i>-q̄jn̄j̄</i>
prosec.	<i>-mjt/-m̄jn</i>	
transl.	<i>-t qo</i>	
instr.	<i>-sā</i>	

Ezek közül a *mīqīt*, *nānī*, és *qo* félig még névutók (a névszótövekhez csak közvetve, a *-t/-n* genit. raggal kapcsolódnak), agglutinálódásuk most van folyamatban: a birtokos ragozásban már ezek is komplex esetragként viselkednek.

RAGOZÁSI TÁBLÁZATOK

CX	<i>ātā</i> 'rén'	<i>qup</i> 'ember'	<i>mīka</i> 'tű'	<i>māt</i> 'ház'
Sg. nom.	<i>ātā</i>	<i>qup</i>	<i>mīka</i>	<i>māt</i>
acc.	<i>ātā-p</i>	<i>qum-ip</i>	<i>mīka-p</i>	<i>māt-ip</i>
gen.	<i>ātā-t</i>	<i>qum-īt</i>	<i>mīka-t</i>	<i>māt-īt</i>
lat.	<i>ātā-nīk</i>	<i>qum-inīk</i>	<i>mīka-ntī</i>	<i>māt-tī</i>
loc.	<i>ātā-n mīqīt</i>	<i>qum-in mīqīt</i>	<i>mīkā-qīt</i>	<i>māt-qīt</i>
abl.	<i>ātā-n nānī</i>	<i>qum-in nānī</i>	<i>mīkā-qīnī</i>	<i>māt-qīnī</i>
pros.	<i>ātā-mīt</i>	<i>qum-mīt</i>	<i>mīkā-mīt</i>	<i>mān-mīt</i>
tran.	<i>ātā-t qo</i>	<i>qum-īt qo</i>	<i>mīka-t qo</i>	<i>māt-īt qo</i>
instr.	<i>ātā-sā</i>	<i>qup-sā</i>	<i>mīka-sā</i>	<i>mās-sā</i>
Du. nom.	<i>ātā-qī</i>	<i>qum-ōqī</i>	<i>mīkā-qī</i>	<i>māt-qī</i>
acc.	<i>ātā-qī-p</i>	<i>qum-ōqī-p</i>	<i>mīkā-qī-p</i>	<i>māt-qī-p</i>
gen.	<i>ātā-qī-t</i>	<i>qum-ōqī-t</i>	<i>mīkā-qī-t</i>	<i>māt-qī-t</i>
lat.	<i>ātā-qī-t kinī</i>	<i>qum-ōqī-t kinī</i>	<i>mīkā-qī-t kinī</i>	<i>māt-qī-t kinī</i>
loc.	<i>ātā-qī-n mīqīt</i>	<i>qum-ōqī-n mīqīt</i>	<i>mīkā-qī-qīt</i>	<i>māt-qī-qīt</i>
abl.	<i>ātā-qī-n nānī</i>	<i>qum-ōqī-n nānī</i>	<i>mīkā-qī-qīnī</i>	<i>māt-qī-qīnī</i>
pros.	<i>ātā-mīt</i>	<i>qum-mīt</i>	<i>mīkā-mīt</i>	<i>mān-mīt</i>
tran.	<i>ātā-qī-t qo</i>	<i>qum-ōqī-t qo</i>	<i>mīkā-qī-t qo</i>	<i>māt-qī-t qo</i>
instr.	<i>ātā-qī-sā</i>	<i>qum-ōqī-sā</i>	<i>mīkā-qī-sā</i>	<i>māt-qī-sā</i>
Pl. nom.	<i>ātā-t</i>	<i>qum-īt</i>	<i>mīka-l' mī</i>	<i>māt-il' mī</i>
acc.	<i>ātā-t-ip</i>	<i>qum-īt-ip</i>	<i>mīka-l' mī-p</i>	<i>māt-il' mī-p</i>
gen.	<i>ātā-t-īt</i>	<i>qum-īt-īt</i>	<i>mīka-l' mī-t</i>	<i>māt-il' mī-t</i>
lat.	<i>ātā-t-īt kinī</i>	<i>qum-īt-īt kinī</i>	<i>mīka-l' mī-ntī</i>	<i>māt-il' mī-ntī</i>
loc.	<i>ātā-t-in mīqīt</i>	<i>qum-īt-in mīqīt</i>	<i>mīka-l' mī-qīt</i>	<i>māt-il' mī-qīt</i>
abl.	<i>ātā-t-in nānī</i>	<i>qum-īt-in nānī</i>	<i>mīka-l' mī-qīnī</i>	<i>māt-il' mī-qīnī</i>
pros.	<i>ātā-mīt</i>	<i>qum-mīt</i>	<i>mīkā-mīt</i>	<i>mān-mīt</i>
tran.	<i>ātā-t-īt-qo</i>	<i>qum-īt-īt qo</i>	<i>mīka-l' mī-t qo</i>	<i>māt-il' mī-t qo</i>
instr.	<i>ātā-t-isā</i>	<i>qum-īt-isā</i>	<i>mīka-l' mī-sā</i>	<i>māt-il' mī-sā</i>

PX Birtokos személyragok

Az uráli alapnyelvi *-*me*, *-*te*, *-*se* alapú **PX**-rendszer a közszamojéd $s > t$ hangváltozás következményként felbomlott, és így a szölkupban -*mĭ*, -*lĭ*, -*tĭ* alakú raghármas jött létre. A kettes és többes nominatívuszban ezek veszik fel a -*j* duális-, illetve a -*t* plurálisjelet: -*mĭj*, -*lĭj*, -*tĭj*; -*mĭt*, -*lĭt*, -*tĭt*.

Az akkuzatívuszi és genitívuszi **PX**-eknél viszont megmaradt az uráliból alakult -*mĭ*, -*tĭ*, -*tĭ* raghármas, ezek az -*m* accus., illetve az -*n* genit. esetragokkal összeolvadva -*mĭ*, -*mĭi*, -*mĭt* stb., illetve -*nĭ*, *ntĭ*, -*ntĭ* stb. alakúvá váltak. Így tehát a birtokos ragozásban három külön **PX**-sor jelöli e három grammatikai esetet.

A határozói eseteket jelölő **PX**-ek az esetragok és a genitívuszi **PX**-ek kombinációiból jöttek létre: a datin. inan., locat. inan. és ablat. inan. esetragos formák azonban (-*qä-k*, *qä-ntĭ*, -*qĭ-ntĭ* stb. alakban) gyakorlatilag egybeestek.

A szölkup nyelvben a **CX** határozói esetragok és a **PX** birtokos személyragok kapcsolódási sorrendje kétféle lehet:

- a **CX-PX** sorrendet találjuk azoknál az eseteknél (dativ. inan., locat. inan., ablat. inan. és prosec.), amelyekben a határozói viszonyt eredeti primér [azaz: nem névutói] esetrag fejezi ki (pl. *ätä-qä-k*, *ätä-mä-k* stb.).
- a **PX-CX** sorrend jelentkezik azoknál az eseteknél (dativ. anim., locat. anim., ablat. anim., transl. és instr.), amelyekben az esetrag névutó agglutinálódásából jött létre (pl. *ätä-nĭ-nĭk*, *ätä-nĭ-mĭqĭt*, *ätä-nĭ-nānĭ*, *ätä-no-qo*, *ätä-nĭ-sä* stb.).

A két, illetve több birtokot a -*qĭ*- duálisjel, illetőleg az -*i*- birtoktöbbséítőjel jelöli a névszótó és a birtokos személyrag vagy esetrag közé ékelődve, pl. *ätä-p* 'az én rénem', *ätä-qĭ-p* 'az én két rénem', *ätä-i-p* 'az én rénjeim' stb. Többes számban azonban az életteleneknél megmaradhat az abszolút névszóragozásban használatos többsítés is: *māt-il' mĭ-qä-k* 'a sátraimhoz' stb.

A mássalhangzóra végződő névszótövekhez kapcsolódva a -*mĭj*, -*mĭjĭ*, -*mĭt* alakú akkuzatívuszi és a -*ntĭ*, -*mĭj*, -*mĭt* alakú genitívuszi **PX**-ek elvesztik toldalékképző nazálisukat, és így egyaránt -*tĭ*, -*tĭj*, -*tĭt* alakúvá válnak, pl. *māt-tĭ* 'a házadat, a házadnak a ...'; *māt-tĭj* a kettőnk házáat, a kettőnk házának a ...; *māt-tĭt* a házunkat a házunknak a ...' stb.

5. Számnévrendszer

A szamojéd nyelvekben a finnugor nyelvekben közös számnévrendszertől eltérő, külön számnévrendszer alakult ki, a szölkupban így az uráli korból közvetlenül csupán a *šitti* 'két' számnév eredeztethető, a *köt* 'tíz' számnév pedig alakilag a finnugor **witte* 'öt' jelentésű számnévvel hozható kapcsolatba.

A szölkup számnévrendszer összeállításához mindössze 18 alapszót kell ismerni, ezek kombinációiból 1-től 1000-ig mindenféle szám előállítható (az ezer feletti számok előállítása már gondot okoz a szölkup adatközlőknél, a millióra és az annál nagyobb számokra pedig a szölkupnak nincsenek saját számnevei).

A szölkup számnévrendszer alapelemei:

1	<i>ukkijr</i>	7	<i>sel'či</i>	60	<i>muktjissar, muksar</i>
2	<i>šitti</i>	10	<i>köt, kön</i>	70	<i>sel'čsar</i>
3	<i>nāqir</i>	20	<i>šittjisar</i>	100	<i>tot, ton</i>
4	<i>tettj</i>	30	<i>nāssar</i>		<i>čäη(kijil')</i> 'hiányzó'
5	<i>sompila</i>	40	<i>tēsar</i>		<i>kel'</i> 'fölös'
6	<i>muktj</i>	50	<i>sompilasar</i>		<i>aj</i> 'és'

A hiányzó számok az alapelemek kombinálásával hozhatók létre, pl.:

8	<i>šittj čäη köt</i>	78	<i>šittj čäη šittj tēsar</i>
9	<i>ukkij čäη köt</i>	79	<i>ukkij čäη šittj tēsar</i>
11	<i>ukkij kel' köt</i>	80	<i>šittj tēsar</i>
12	<i>šittj kel' köt</i>	88	<i>šittj čäη köt čäη ton</i>
18	<i>šittj čäη šittjisar</i>	89	<i>ukkij čäη köt čäη ton</i>
19	<i>ukkij čäη šittjisar</i>	90	<i>köt čäη ton</i>
21	<i>šittjisar aj ukkij</i>	98	<i>šittj čäη ton</i>
22	<i>šittjisar aj šittj</i>	99	<i>ukkij čäη ton</i>
28	<i>šittj čäη nāssar</i>	201	<i>šittj ton aj ukkij</i>
29	<i>ukkij čäη nāssar</i>	1 000	<i>köt ton</i>

1997 = *köt ton ukkij čäηkijil' köt ton köt čäηkijil' ton aj sel'či*

6. Névmások

A tazi szölkupban a személyes (és visszaható) névmásoknak külön ragozásuk van (ezeknek egyes, kettes és többes számú alakjaik vannak), a kérdő, mutató stb. névmások viszont a megfelelő hangalakú névszók mintájára ragozódnak.

A személyes névmások ragozása

		Sg.	Du.	Pl.
1. szem.	nom.	<i>mat</i>	<i>mē</i>	<i>mē</i>
	acc.	<i>mašip</i>	<i>mēšinij</i>	<i>mēšinīt</i>
	dat.	<i>mäkkä</i>	<i>mēqinij</i>	<i>mēqinīt</i>
	loc.	<i>man miqäk</i>	<i>mē miqinij</i>	<i>mē miqinīt</i>
	abl.	<i>man nānī</i>	<i>mē nānī</i>	<i>mē nānī</i>
	instr.	<i>massä</i>	<i>mēsä</i>	<i>mēsä</i>
2. szem.	nom.	<i>tat</i>	<i>tē</i>	<i>tē</i>
	acc.	<i>tašintī</i>	<i>tēšintij</i>	<i>tēšintīt</i>
	dat.	<i>täntinik</i>	<i>tēqinčij</i>	<i>tēqinčīt</i>
	loc.	<i>tan miqäntī</i>	<i>tē miqäntij</i>	<i>tē miqäntīt</i>
	abl.	<i>tan nānī</i>	<i>tē nānī</i>	<i>tē nānī</i>
	instr.	<i>tassä</i>	<i>tēsä</i>	<i>tēsä</i>
3. szem.	nom.	<i>tep</i>	<i>tepāqī</i>	<i>tepīt</i>
	acc.	<i>tepip</i>	<i>tepāqip</i>	<i>tepitip</i>
	dat.	<i>tepinik</i>	<i>tepāqīt kinī</i>	<i>tepitīt kinī</i>
	loc.	<i>tepin miqīt</i>	<i>tepāqin miqīt</i>	<i>tepitin miqīt</i>
	abl.	<i>tepin nānī</i>	<i>tepāqin nānī</i>	<i>tepitin nānī</i>
	instr.	<i>tepsä</i>	<i>tepāqisä</i>	<i>tepißä</i>

A személyes névmások névutókkal is használhatók, pl.: *mat qōmīt* 'mellettem', *man moqomäk* 'mögöttem', *matqo* 'nekem', *mat čatī* 'értem' stb.

Az *on-* visszaható névmás a magyar megfelelőkhöz hasonlóan mindig felveszi a megfelelő személy ragját: *on-äk*, *on-äntī*, *on-tī* 'magam, magad, maga'; *on-ij*, *on-tij*, *on-īt*, *on-tīt*, *on-tīt* 'magunk, magatok, maguk [du. és pl.]'.

7. Igeragozás

A szölkup nyelv megkülönbözteti az alanyi (intranszítív) és a tárgyas (transzítív) igeragozást: ez azonban csak az egyes szám 1., 2. és 3. személyű és a kettes szám 3. személyű igealakokban mutatkozik meg. Az alanyi ragozás személyragjai mind az intranszítív, mind a transzítív igéken megjelenhetnek, tárgyas ragozása viszont csak a transzítív igéknek lehet.

Három igeidő van a szölkupban, ezek mindegyikét külön időjel jelöli. Az aorisztosz kettős időértékű: folyamatos szemléletű igéken a jelen időt, befejezett szemléletű igéken viszont a múlt időt fejezi ki, a préteritum a korábban megtörtént cselekvést, a futúrum pedig a később bekövetkező cselekvést jelöli.

Az igemódok közül a kijelentő módnak nincs módjele, a felszólító módot külön módjel helyett összevont igei végződések fejezik ki, a feltételes mód jele pedig az *-mmV-*.

VX Igei személyragok

Mint hogy a szölkup nyelv megkülönbözteti az egyes, kettes és többes számot, az igei személyragok is ennek megfelelően kilencféle személyjelölő funkcióban fordulhatnak elő.

Külön VX-sor használatos ugyanakkor az alanyi és a tárgyas ragozásban, bár ezek egy része alakilag egybe is eshet. A szölkup igei személyragok 18 elemből álló rendszere tehát a következő:

	alanyi (intranszítív) ragozás	tárgyas (transzítív) ragozás
vx1sg.	-k/-η	-p/-m
vx2sg.	-nt̃	-l
vx3sg.	-∅	-t, -t̃
vx1du.	-ej	-ej
vx2du.	-l̃j	-l̃j
vx3du.	-q̃	-t̃j
vx1pl.	-m̃t/-m̃n	-m̃t/-m̃n
vx2pl.	-l̃t/-l̃n	-l̃t/-l̃n
vx3pl.	-t̃t/-t̃n	-t̃t/-t̃n

TS

 Időjelek

Az aorisztosz jele az igető típusától függően $-ηV$, $-nV$ - vagy $-V$ - alakú lehet: $tü-ηa-k$ 'megjöttem', $am-na-p$ 'megettem', $il-a-k$ 'élek', $čatt-a-p$ 'meglőttem', $čattṭi-ηṭ-tṭi$ 'meglőtte' stb. A lágyított mássalhangzók után az $-nV$ - alakú jel toldalékkezdő mássalhangzója is palatalizálódik, pl. $qelṭṭ-ṣo$ 'halászni': $qelṭn'-n'a$ 'halászik' stb. Az aorisztoszjel magánhangzója a , $ā$, i vagy $Ø$ lehet:

Sg. 1.	$tü-ηa-k$	$am-na-p$	$il-a-k$	$čatt-a-p$
2.	$tü-ηa-ntṭi$	$am-na-l$	$il-a-ntṭi$	$čatt-a-l$
3.	$tü-ηa$	$am-ηṭ-tṭi$	$il-a$	$čattṭi-ηṭ-tṭi$
Du. 1.	$tü-η-ej$	$am-n-ej$	$il-ej$	$čatt-ej$
2.	$tü-ηṭ-lṭj$	$am-ηṭ-lṭj$	$il-ā-lṭj$	$čatt-ā-lṭj$
3.	$tü-ηā-qṭi$	$am-ηṭ-tṭij$	$il-ā-qṭi$	$čattṭi-ηṭ-tṭij$
Pl. 1.	$tü-ηṭ-mṭt$	$am-ηṭ-mṭt$	$il-ā-mṭt$	$čatt-ā-mṭt$
2.	$tü-ηṭ-lṭt$	$am-ηṭ-lṭt$	$il-ā-lṭt$	$čatt-ā-lṭt$
3.	$tü-ηā-tṭt$	$am-nā-tṭt$	$il-ā-tṭt$	$čatt-ā-tṭt$

A préteritumjel mindhárom tőtípusnál $-sV$ -, ez lényegében az aorisztoszjel helyére lép, ugyanazokkal a feltételekkel: $tü-sa-k$ 'megjöttem volt', $ap-sa-p$ 'megettem volt', $ilṭ-sa-k$ 'éltem', $čattṭi-sa-p$ 'meglőttem volt' stb. A préteritumjel magánhangzója szintén a , $ā$, i vagy $Ø$ lehet:

Sg. 1.	$tü-sa-k$	$ap-sa-p$	$ilṭ-sa-k$	$čattṭi-sa-p$
2.	$tü-sa-ntṭi$	$ap-sa-l$	$ilṭ-sa-ntṭi$	$čattṭi-sa-l$
3.	$tü-sa$	$ap-sṭ-tṭi$	$ilṭ-sa$	$čattṭi-sṭ-tṭi$
Du. 1.	$tü-s-ej$	$ap-s-ej$	$ilṭ-s-ej$	$čattṭi-s-ej$
2.	$tü-sṭ-lṭj$	$ap-sṭ-lṭj$	$ilṭ-sṭ-lṭj$	$čattṭi-sṭ-lṭj$
3.	$tü-sā-qṭi$	$ap-sṭ-tṭij$	$ilṭ-sā-qṭi$	$čattṭi-sṭ-tṭij$
Pl. 1.	$tü-sṭ-mṭt$	$ap-sṭ-mṭt$	$ilṭ-sṭ-mṭt$	$čattṭi-sṭ-mṭt$
2.	$tü-sṭ-lṭt$	$ap-sṭ-lṭt$	$ilṭ-sṭ-lṭt$	$čattṭi-sṭ-lṭt$
3.	$tü-sā-tṭt$	$ap-sā-tṭt$	$ilṭ-sā-tṭt$	$čattṭi-sā-tṭt$

A futúrum jele *-lV-*, ez szintén az aorisztoszjel helyén jelentkezik: *tü-läk* 'megjövök', *ap-lä-p* 'megeszem', *ilī-lä-k* 'élni fogok', *čatti-lä-p* 'meglövöm' stb. A jövő idejű alakok enyhe felszólítást (buzdítást) is kifejezhetnek, pl. *qel-lä-k* 'hadd menjek, nosza menni fogok' stb. A futúrumjel magánhangzója *ä*, *ā*, *i* vagy *Ø* lehet:

Sg. 1.	<i>tü-lä-k</i>	<i>ap-lä-p</i>	<i>ilī-lä-k</i>	<i>čatti-lä-p</i>
2.	<i>tü-lä-nti</i>	<i>ap-lä-l</i>	<i>ilī-lä-nti</i>	<i>čatti-lä-l</i>
3.	<i>tü-lä</i>	<i>ap-li-ti</i>	<i>ilī-lä</i>	<i>čatti-li-ti</i>
Du. 1.	<i>tü-l-ej</i>	<i>ap-l-ej</i>	<i>ilī-l-ej</i>	<i>čatti-l-ej</i>
2.	<i>tü-li-lij</i>	<i>ap-li-lij</i>	<i>ilī-li-lij</i>	<i>čatti-li-lij</i>
3.	<i>tü-lā-qī</i>	<i>ap-li-tij</i>	<i>ilī-lā-qī</i>	<i>čatti-li-tij</i>
Pl. 1.	<i>tü-li-mit</i>	<i>ap-li-mit</i>	<i>ilī-li-mit</i>	<i>čatti-li-mit</i>
2.	<i>tü-li-lit</i>	<i>ap-li-lit</i>	<i>ilī-li-lit</i>	<i>čatti-li-lit</i>
3.	<i>tü-lā-tit</i>	<i>ap-lā-tit</i>	<i>ilī-lā-tit</i>	<i>čatti-lā-tit</i>

MS Módjelek

A feltételes mód (kondicionálisz) jele a magánhangzós végű igetövekhez járulva *-mmV-*, a nazálisra (*m-re*, *n-re*, *ŋ-re*) végződő töveknél *-mV-*, az egyéb más-salhangzós végű töveknél pedig *-immiV-* alakú, pl. *orqil-immi-ti* 'megragadná' stb. A módjel magánhangzója a futúrumjeléhez hasonlóan *ä*, *ā*, *i* vagy *Ø* lehet:

Sg. 1.	<i>tü-mmä-k</i>	<i>am-mä-p</i>	<i>ilī-mmä-k</i>	<i>orqil-immä-p</i>
2.	<i>tü-mmä-nti</i>	<i>am-mä-l</i>	<i>ilī-mmä-nti</i>	<i>orqil-immä-l</i>
3.	<i>tü-mmä</i>	<i>am-mi-ti</i>	<i>ilī-mmä</i>	<i>orqil-immi-ti</i>
Du. 1.	<i>tü-mm-ej</i>	<i>am-m-ej</i>	<i>ilī-mm-ej</i>	<i>orqil-imm-ej</i>
2.	<i>tü-mmī-lij</i>	<i>am-mi-lij</i>	<i>ilī-mmī-lij</i>	<i>orqil-immi-lij</i>
3.	<i>tü-mmā-qī</i>	<i>am-mi-tij</i>	<i>ilī-mmā-qī</i>	<i>orqil-immi-tij</i>
Pl. 1.	<i>tü-mmī-mit</i>	<i>am-mi-mit</i>	<i>ilī-mmī-mit</i>	<i>orqil-immi-mit</i>
2.	<i>tü-mmī-lit</i>	<i>am-mi-lit</i>	<i>ilī-mmī-lit</i>	<i>orqil-immi-lit</i>
3.	<i>tü-mmā-tit</i>	<i>am-mā-tit</i>	<i>ilī-mmā-tit</i>	<i>orqil-immā-tit</i>

A felszólító mód (imperatívusz) komplex végződése a módjelet és az (intranszitiv vagy tranzitív) igei személyragot együtt tartalmazzák. Ez az igemód a szölkupban csak a 2. és 3. személyben használatos, a hiányzó 1. személyű alakokat a futúrum megfelelő alakjai pótolják:

Sg. 1.	–	–	–	–
2.	<i>tü-ṛäšik</i>	<i>am-tṛ</i>	<i>il-äšik</i>	<i>čatt-ätṛ</i>
3.	<i>tü-ṛijä</i>	<i>am-nimtijä</i>	<i>il-ṛijä</i>	<i>čattṛ-nimtijä</i>
Du. 1.	–	–	–	–
2.	<i>tü-ṛilij</i>	<i>am-nilij</i>	<i>il-ṛilij</i>	<i>čattṛ-ṛilij</i>
3.	<i>tü-ṛijäqi</i>	<i>am-nimtijäqi</i>	<i>il-ṛijäqi</i>	<i>čattṛ-nimtijäqi</i>
Pl. 1.	–	–	–	–
2.	<i>tü-ṛit</i>	<i>am-nätit</i>	<i>il-ṛit</i>	<i>čattṛ-ṛätit</i>
3.	<i>tü-ṛijätit</i>	<i>am-nimtijätit</i>	<i>il-ṛijätit</i>	<i>čattṛ-nimtijätit</i>

VN Igenevek

A szölkupban hat különböző igenév található:

- (1) A főnévi igenév (infinitívusz) képzője: **-qo**,
pl.: *tü-qo* 'megjönni', *am-qo* 'megenni', *il-qo* 'élni', *čattṛ-qo* 'meglőni' stb.
- (2) A határozói igenév (gerundium) képzője: **-lā**,
pl.: *tü-lā* 'megjőve', *ap-lā* 'megéve', *il-lā* 'élve', *čattṛ-lā* 'meglőve' stb.
- (3) A jelen idejű melléknévi igenév (participium praezensz) képzője: **-ntil'**.
Ez a teljesebb alak azonban egyes ige-*töveknél* *-til'*, illetve az *r* végű *töveknél* *-il'* alakúra rövidülhet: pl. *tü-ntil'* 'megjövő', *il-ntil'* 'élő', *ē-til'* 'lévő', *am-til'* 'megevő', *amṛ-il'* 'falatozó' stb.
- (4) A múlt idejű melléknévi igenév (participium perfectum) képzője: **-pil'**,
pl. *am-pil'* 'megevett', *čattṛ-pil'* 'meglőtt' stb.
- (5) A jövő idejű melléknévi igenév (participium instans) képzője: **-psät'il'**.
Mássalhangzós végű *tövek* után ez is megrövidül *-sät'il'* alakúra:
pl. *mē-psät'il'* 'elkészítendő', *ap-sät'il'* 'megehető' stb.
- (6) A fosztóképzős melléknévi igenév képzője: **-kunčit'il'**,
pl. *en-kunčit'il'* 'nem félős', *čur-kunčit'il'* 'nem síró' stb.

A létige ragozása és a névszók igésítése

Az *ē-ḡo* 'lenni' jelentésű létige ragozása az alanyi (intranszítív) ragozás szerint történik:

Sg. 1. <i>ē-ḡa-k</i>	Du. 1. <i>ē-ḡ-ej</i>	Pl. 1. <i>ē-ḡi-miṭ</i>
Sg. 2. <i>ē-ḡa-nti</i>	Du. 2. <i>ē-ḡi-lij</i>	Pl. 2. <i>ē-ḡi-liṭ</i>
Sg. 3. <i>ē-ḡa</i>	Du. 3. <i>ē-ḡā-qi</i>	Pl. 3. <i>ē-ḡā-tiṭ</i>

A mondat állítmányaként álló névszókat azonban a szölkupban a magyartól eltérően – a létige használata nélkül – igeként lehet ragozni úgy, hogy a névszóhoz közvetlenül az intranszítív igei személyragokhoz sokban hasonló **predikatív személyragokat** kapcsoljuk hozzá. Például:

Sg. 1.	-(a)k	<i>man nātäḡ-ak</i>	'én leány vagyok'
Sg. 2.	-(a)nti	<i>tan nātäḡ-anti</i>	'te leány vagy'
Sg. 3.	-Ø	<i>teḡ nātäḡ</i>	'ő leány'
Du. 1.	-(i)miṭ	<i>me nātäḡ-i-miṭ</i>	'mi (ketten) leányok vagyunk'
Du. 2.	-(i)lij	<i>te nātäḡ-i-lij</i>	'ti (ketten) leányok vagytok'
Du. 3.	-(ō)qi	<i>teḡāqi nātäḡ-qi</i>	'ők (ketten) leányok'
Pl. 1.	-(i)miṭ	<i>mē nātäḡ-i-miṭ</i>	'mi (többen) leányok vagyunk'
Pl. 2.	-(i)liṭ	<i>tē nātäḡ-i-liṭ</i>	'ti (többen) leányok vagytok'
Pl. 3.	-(i)t	<i>teḡiṭ nātäḡ-t</i>	'ők (többen) leányok' stb.

Tagadás és tiltás

A szölkupban az uráli nyelvek többségétől eltérően – és a magyarhoz hasonlóan – nincs ragozott tagadóige, hanem a tagadást a tagadott állítmány vagy egyéb mondatrész elé tett *ašša* 'nem' tagadószóval fejezik ki: pl. *mat ašša šöl'qu-mak* 'én nem vagyok szölkup'; *tat qorqiḡ ašša qoḡal?* 'nem találtad meg a medvét?' stb. A tiltás kifejezésére az *iki* 'ne' tiltószó szolgál: *naččetiṭ iki tüḡāšik!* 'ne gyere ide!'; *čuntitiḡ iki qetiṭiṭ!* 'ne verd a lovakat!' stb.

8. Szövegmutatványok

1.

qorqi aj n'oma. čaptä

qorqi n'omap qorqiti: – mat taš_šinti amnap! n'oma ketiḡiti: – mat tan nāni orsä ēḡak! kuttar amnal? qorqi āqlimāllä ketiḡiti: – ašša! tat kīpal'a ēḡanti! – mannīmpīḡilij! kīssa qellimij! kutin nāni sūrīl'at enātīt, namīl' orsä ēḡa. qorqi aj n'oma sarpīš_šūmīt qennāqi. n'omal' ukot qenna. čessä tümpitil' sūrīl'at enīlā to kuralnātīt. qorqi warqi ēḡa, tep kuntakti āta. n'oma ketiḡiti: – aqa! monti, mat ukot qennak! čessä tüpīl' sūrīl'at man nāni enātīt. qorqi āqlimāllä esa: – aje, ketsat, ānīl' tan nāni muntik enātīt, mat onāk kontīrsap, tat ukot qennanti, man nāni orsä ēḡanti. qorqi nīrkīmāllä mačonti kenpīlā kuralna. n'oma orsä pīsīn'n'a.

<i>qorqi</i>	medve	<i>mannīmpīgo</i>	nézni	<i>tep</i>	ő
<i>aj</i>	és	<i>kīssa!</i>	nosza!	<i>kuntakti</i>	messzire
<i>n'oma</i>	nyúl	<i>qenqo</i>	menni	<i>ātīgo</i>	látszani
<i>čaptä</i>	mese	<i>kutī</i>	ki, aki	<i>aqa!</i>	aha!
<i>qoqo</i>	meglátni	<i>sūrīl'a</i>	állatocska	<i>monti</i>	ime
<i>mat, man</i>	én	<i>enīgo</i>	félni	<i>esīgo</i>	szólni
<i>taš_šinti</i>	téged	<i>namī</i>	az	<i>aje!</i>	aj!
<i>amqo</i>	megenni	<i>namīl'</i>	olyan	<i>ketsat</i>	unoka
<i>ketīgo</i>	mondani	<i>sarpī</i>	ösvény	<i>ānīl'</i>	valóban
<i>tan nāni</i>	tőled	<i>šūmīt</i>	mentén	<i>muntik</i>	mindenki
<i>or</i>	erő	<i>ukot</i>	elől	<i>onāk</i>	magam
<i>ēgo</i>	lenni	<i>čessä</i>	szembe	<i>kontīrqo</i>	látni
<i>kuttar</i>	hogyan	<i>tūgo</i>	jönni	<i>nīrkīmātgo</i>	megijedni
<i>āqlīmātgo</i>	csodálkozni	<i>to</i>	el	<i>mači</i>	erdő
<i>ašša</i>	nem	<i>kuralqo</i>	futni	<i>kenpīlā</i>	sietve
<i>kīpal'a</i>	kicsike	<i>warqi</i>	nagy	<i>pīsīšgo</i>	nevetni

2.

imil'anti čaptä

iča imil'antisä ilimpa. iča innimti iṇiti, tiššäl' koptämti iṇiti, mačonti qenna. mačil' ätäp n'oṇiti. ukkir tiššäsä sel'či ätäp qenniti. moqinä tüṇa. imil'anik pün nil'čik esa:

– imil'a, mat qetpiṭil' ätämi kuttar tattiltam? imil'ati etikälük ponä tara. iča mannimpat, imil'a qeqqonti tulil'l'ä šitti qelil'ap orqilniti. nini ukkir qäsal'ap aj ukkir niššäl'ap kipa qaqlonti sariṇiti.

– nil'čil' qaqlisä kuttar sel'či ätämi tattiltam?

– ašša, ketsat, muntik ätämti na sūril'āqi qennelnātij. tan olä iki tiṇtäšik, sūril'āqip iki qettāti. čontikkä werät!

iča āqlimällä onti koptōqinti üpalna. ni tulil'l'ä sel'či ätämti qaqlonti telṭiṇiti. nini qelil'āqi namānti mišalnāqi, olä siri qaqlit čipōqit puškattimpa. sepiläk ēlā qelil'āqi utirnāqi. iča laṇkal'na:

– ē, qaitko utirniṭilij, kissa qellimīt! qelil'āqi mel'ko taṇimātirnāqi.

– ē, qail' orkitil' sūril'āqi ēṇilij! qelil'āqi taṇ tottāqi. iča wälip iṇiti, qelil'āqip kiṇiti. iča kottä al'ča. qelil'āqi qaqlimti namānti innä mišalnātij, tätik ütil' qeqqonti paktirāqi. iča manteja, ompä ütti paktirāqi. iča čürelna, laṇkal'na:

– o, imil'a, tantäšik, utirāti!

imil'a ponä tanta. nil'čimti qoṇiti, qelil'āqimti čontikkä kerṇniti. qelil'āqi kol'l'imällä imil'an qönti tulin'n'āqi.

– aj, aj, iča ketsam! tan mat etami pokitaltisal. natqo nil'čil' torānti čam al'čanti.

<i>imil'a</i>	nagyanyó	<i>nini</i>	azután	<i>laŋkal'qo</i>	felkiáltani
<i>čaptä</i>	mese	<i>qäsal'a</i>	süngerke	<i>qaitqo</i>	miért
<i>iča</i>	férfinév	<i>aj</i>	és	<i>kissa</i>	nosza
<i>ilimpiqo</i>	élni	<i>niršäl'a</i>	durbincska	<i>qellimij!</i>	menjünk!
<i>intj</i>	íj	<i>kipa</i>	kicsi	<i>mel'ko</i>	egyre
<i>īqo</i>	fogni	<i>sāriqo</i>	megkötni	<i>taŋimâtirqo</i>	álldogálni
<i>tjššä</i>	nyíl	<i>nil'čil'</i>	ilyen	<i>qail'</i>	milyen
<i>tjššäl' koptä</i>	tegez	<i>ašša</i>	nem	<i>orkitil'</i>	erőtlen
<i>mači</i>	erdő	<i>keṣsat</i>	unoka	<i>sūrip</i>	állat
<i>mačil' ää</i>	vadrén	<i>muntik</i>	minden	<i>taŋ</i>	csendesesen
<i>n'oqo</i>	üldözni	<i>na</i>	ez	<i>tottiqo</i>	állni
<i>ukkijr</i>	egy	<i>sūril'a</i>	állatocska	<i>wäl'i</i>	ág, vessző
<i>sel'či</i>	hét	<i>qennelqo</i>	elhozni	<i>kigo</i>	megcsapni
<i>qetqo</i>	megölni	<i>tat, tan</i>	te	<i>kottä</i>	hanyatt
<i>moqinä</i>	visszafelé	<i>olä</i>	csupán	<i>al'čiqo</i>	esni
<i>tüqo</i>	megjönni	<i>iki!</i>	ne!	<i>tâtik</i>	egyenesen
<i>pün</i>	aztán	<i>tintiŋqo</i>	szidni	<i>ütül'</i>	vizes
<i>nil'čik</i>	így	<i>qettiŋqo</i>	megverni	<i>paktiriŋqo</i>	ugrani
<i>esiqo</i>	szólni	<i>čontikkä</i>	nyugodtan	<i>mantejŋqo</i>	meglátni
<i>mat</i>	én, enyém	<i>weriqo</i>	tartani	<i>ompä</i>	mindjárt
<i>qetpiŋil'</i>	elejtett	<i>äqlimâtqo</i>	csodálkozni	<i>üt</i>	víz
<i>kuttar</i>	hogyan	<i>ontj</i>	maga	<i>čūrelqo</i>	sírva fakadni
<i>tattitliŋqo</i>	szállítani	<i>koptj</i>	hely	<i>tantiŋqo</i>	kijönni
<i>eti</i>	szó	<i>üpalqo</i>	elindulni	<i>utiriŋqo</i>	megállítani
<i>etikâlik</i>	szó nélkül	<i>nj</i>	oda	<i>ponä</i>	kifelé
<i>ponä</i>	kifelé	<i>teltiŋqo</i>	felrakni	<i>nil'čil'</i>	ilyen
<i>tariŋqo</i>	kimenni	<i>namântj</i>	annyira	<i>keriŋqo</i>	terelni
<i>mannimpiŋqo</i>	látni	<i>mišalqo</i>	megugrani	<i>kol'l'imâtqo</i>	megfordulni
<i>qeqqi</i>	lék	<i>siri</i>	hó	<i>qöntj</i>	mellé
<i>tulil'l'ä</i>	odamenve	<i>čipi</i>	hátsó rész	<i>aj!</i>	jaj!
<i>šitti</i>	két	<i>puškattiŋqo</i>	kavarogni	<i>pokitaltiŋqo</i>	eltévesztetni
<i>qeli</i>	hal	<i>sepilak</i>	elegendő	<i>natqo</i>	ezért
<i>qelil'a</i>	halacska	<i>elä</i>	lévén	<i>torä</i>	baj
<i>orqilqo</i>	megfogni	<i>utirqo</i>	megállni	<i>čap, čam</i>	csak

3.

sol'simil' külät čaptä

ukkir ira ilimpa. ira mačin átät wetti qoñiti. mačin átäp qennit. moqinä tüŋa. qaqlōqinti üril' átäm wečil' laka ippa. tümün jiqit amnal' külä ämta. külä wečil' lakap qoñiti. ira mätti šerna. külä illä kuptna. wečil' lakap qatintisä kotalnit. čap innä weččiŋo tačalna. wečiti illä al'ča. ira mätqini ponä pakta. manti, külä ätänti wečimti teligo antaltimpati, ira orsä pisin'n'a. nil' esa: o – o – o! sol'simil' külänti! külä šorišillä to timpa.

<i>sol'simil'</i>	torkos	<i>weči</i>	hús	<i>weččiŋo</i>	felemelni
<i>külä</i>	holló	<i>laka</i>	darab	<i>tačalŋo</i>	nem tudni
<i>čaptä</i>	mese	<i>ippiŋo</i>	feküdni	<i>al'čiŋo</i>	leesni
<i>ukkir</i>	egy	<i>tümü</i>	vörösfenyő	<i>ponä</i>	kifelé
<i>ira</i>	apó	<i>jiqit</i>	-on -en, -ön	<i>paktiŋo</i>	kiugrani
<i>iliŋo</i>	élni	<i>amnal'</i>	éhes	<i>manti</i>	íme, nicsak
<i>mači</i>	erdő	<i>ämtiŋo</i>	ülni	<i>teligo</i>	ellopni
<i>ätä</i>	rénszarvas	<i>mät</i>	ház	<i>antaltiŋo</i>	erőlködni
<i>wetti</i>	út, nyom	<i>šerŋo</i>	bemenni	<i>orsä</i>	nagyon
<i>qoŋo</i>	meglátni	<i>illä</i>	lefelé	<i>pisišŋo</i>	nevetni
<i>qetŋo</i>	megölni	<i>kuptiŋo</i>	leszállni	<i>nil'</i>	ilyen, így
<i>moqinä</i>	vissza	<i>qati</i>	karom	<i>esiŋo</i>	szólni
<i>tüŋo</i>	jönni	<i>kotalŋo</i>	megragadni	<i>o–o–o!</i>	ó–ó–ó!
<i>qaqli</i>	teherszán	<i>čap</i>	csupán	<i>šorišŋo</i>	szégyellni
<i>ür</i>	zsír	<i>innä</i>	felfelé	<i>to</i>	elfelé
<i>üril'</i>	zsíros	<i>wešiŋo</i>	felszállni	<i>timpiŋo</i>	elrepülni

9. A szölkup szóképzlet (magyar megfelelésű) uráli elemei

Az alábbi szójegyzék azokat a szölkup szavakat tartalmazza, amelyeknek amellet, hogy az uráli alapnyelvre visszavezethető ősi szavak, magyar nyelvi megfelelésük is van. A szölkup és magyar szavak ilyen összevetése ugyanis segítséget nyújthat a két nyelv alapszókészlet rokonágának felismeréséhez.

Az első oszlop a szölkup szó *hangalakját* közli, a másodikban a szölkup szó 'jelentése' van, ezt követi zárójelben a rekonstruált (*uráli alapalak), és végül, ha a szó jelentése nem esik egybe a magyar nyelvi megfelelővel, a szölkup szóval rokonítható magyar szó található *vö. xxxx* formában. Ha a szölkup szó jelentése azonos a szó magyar megfelelőjével, ezt a 'jelentés' aláhúzása jelzi.

<i>apti</i>	'szag'	(*ip3s3)	vö. <u>íz</u>
<i>āk</i>	'száj'	(*aŋe)	vö. <u>ajak</u>
<i>āmī</i>	'az'	(*u)	
<i>čaqi</i>	'mocsár'	(*joke)	vö. <u>Sajó</u>
<i>čini</i>	'ideg'	(*jānte)	
<i>emi</i>	'anya'	(*emä)	vö. <u>emse</u>
<i>esi</i>	'apa'	(*ic'ä)	vö. <u>ős</u>
<i>ili-qo</i>	'élni'	(*elä-)	
<i>ili</i>	'alj'	(*ala)	
<i>inti</i>	'íj'	(*jonse)	
<i>kerä</i>	'varjú'	(*war3)	
<i>kesi</i>	'vas'	(*was'ke)	
<i>köt</i>	'tíz'	(*witte)	vö. <u>öt</u>

<i>kui</i>	'ki'	(*ku--)	vö. <u>hol</u>
<i>külä</i>	'holló'	(*kul3k3)	
<i>qamtä</i>	'arcra'	(*kuma)	vö. <u>homlok</u>
<i>qar</i>	'reggel'	(*kuδ3)	vö. <u>holnap</u>
<i>qām</i>	'pikkely'	(*kama)	vö. <u>hám</u>
<i>qāmpi</i>	'hullám'	(*kumpa)	vö. <u>hab</u>
<i>qä</i>	'nyírfa'	(*kojwa)	vö. <u>hajó</u>
<i>qęči-qo</i>	'hagyni'	(*kaδa-)	
<i>qeli</i>	'hal'	(*kala)	
<i>qeni ira</i>	'após'	(*wäŋe)	vö. <u>vő</u>
<i>qišqä</i>	'csillag'	(*kunc3)	vö. <u>húgy</u>
<i>qori</i>	'rénbika'	(*kojera)	vö. <u>here</u>
<i>qottä</i>	'hátra'	(*kutt3)	

<i>qu-qo</i>	' <u>halni</u> '	(*kola-)	<i>po</i>	' <u>fa</u> '	(*puwe)
<i>qup</i>	'ember'	(*kojem3) vö. <u>hím</u>	<i>poli-qo</i>	'lenyelni'	(*pala-) vö. <u>falni</u>
<i>quri-qo</i>	'úszni'	(*kulke-) vö. <u>haladni</u>	<i>pur</i>	' <u>fúró</u> '	(*pura)
<i>mänti-qo</i>	'elérni'	(*mene-) vö. <u>menni</u>	<i>pū-qo</i>	' <u>fújni</u> '	(*puw3-)
<i>mē</i>	' <u>mi</u> '	(*m8)	<i>saji</i>	' <u>szem</u> '	(*s'ilmä)
<i>mē-qo</i>	'tenni'	(*meke-) vö. <u>mú</u>	<i>siči</i>	' <u>szív</u> '	(*s'iðäm3)
<i>mī</i>	' <u>valami</u> '	(*m3)	<i>soj</i>	'torok'	(*s'uwe) vö. <u>száj</u>
<i>miti</i>	' <u>máj</u> '	(*maksa)	<i>šitti</i>	' <u>két</u> '	(*käkte)
<i>mor-qo</i>	'eltörni'	(*mura-) vö. <u>marni</u>	<i>šori-qo</i>	'csorogni'	(*c'or3-)
<i>musi-qo</i>	'mosni'	(*mus'ke-)	<i>šü</i>	' <u>kígyó</u> '	(*küje)
<i>nä</i>	' <u>nó</u> '	(*niṇä)	<i>šümiti</i>	'füst'	(*kümt3) vö. <u>köd</u>
<i>näqä-qo</i>	'húzni'	(*n'ik3-) vö. <u>nyúni</u>	<i>taqiti-qo</i>	'csukni'	(*čukka-)
<i>nim</i>	' <u>név</u> '	(*nime)	<i>tari-qo</i>	'osztani'	(*šure-) vö. <u>irtani</u>
<i>nir</i>	' <u>nyél</u> '	(*niðe)	<i>tat</i>	' <u>te</u> '	(*t8)
<i>n'ar</i>	'mocsár'	(*n'or3) vö. <u>nyár</u>	<i>tē</i>	' <u>ti</u> '	(*t8)
<i>n'im-qo</i>	'szopni'	(*ime-) vö. <u>emlő</u>	<i>tē</i>	'genny'	(*säje) vö. <u>eves</u>
<i>n'oma</i>	' <u>nyúl</u> '	(*n'omal3)	<i>ten</i>	' <u>ín</u> '	(*sone)
<i>n'ū-qo</i>	'nyalni'	(*n'ole-)	<i>ti</i>	'ide'	(*tä) vö. <u>tétova</u>
<i>on'a</i>	' <u>ángy</u> '	(*an'a)	<i>to</i>	'az'	(*to) vö. <u>tétova</u>
<i>pakti-qo</i>	'ugrani'	(*pukta-) vö. <u>futni</u>	<i>tu</i>	' <u>tó</u> '	(*tow3)
<i>pan-qo</i>	' <u>fonni</u> '	(*puna-)	<i>tutti</i>	'kárász'	(*totke) vö. <u>tathal</u>
<i>päkkä</i>	'hófajd'	(*pūṇe) vö. <u>fogoly</u>	<i>tü-qo</i>	'jönni'	(*tule-) vö. <u>találni</u>
<i>pälek</i>	' <u>fél</u> '	(*pälä)	<i>u-qo</i>	'úszni'	(*uje-)
<i>piči</i>	' <u>fejsze</u> '	(*p8jc'3)	<i>wetti</i>	' <u>út</u> '	(*utka)

10. A szölkup nyelv tanulmányozásának fontosabb kézikönyvei

HAJDÚ PÉTER: *Chrestomathia Samoiedica*. Budapest, 1982². III. Szölkup *chrestomathia*, 121–172.

A тази szölkup iskolai–irodalmi nyelv rövid áttekintése: hangrendszer, nyelvtani vázlat, szövegmutatványok, szójegyzék. Alapvető munka a szölkup nyelvet alaposabban megismerni vágyók számára.

ERDÉLYI ISTVÁN: *Selkupisches Wörterverzeichnis. Tas-Dialekt*. Budapest, 1969.

A тази szölkup nyelv máig legteljesebb szójegyzéke: G. N. Prokofjev és felesége, E. D. Prokofjeva тази szölkup iskolai olvasókönyveinek, tankönyveinek szóanyagát tartalmazza sok-sok példamondattal (német nyelven).

KUZNECOVA, A. I. – E. A. HELIMSKIJ – E. V. GRUŠKINA: *Očerki po sel'kupsko-mu jaziku. Tazovskij dialekt. Tom I*. Moskva, 1980.

A тази szölkup nyelv új szempontok szerint összeállított átfogó ismertetése, az 1970–1973-as és 1977-es években végzett helyszíni gyűjtések anyagát ötvözi a korábban megjelent munkák (főleg Prokofjevék) nyelvi anyagával. Lexika, szemantika, hangtan, alaktan, mondattan (orosz nyelven).

LEHTISALO, T.: *Samojedische Sprachmaterialien*. MSFOu 122. Helsinki, 1960. *Castréns ostjaksamojedische Aufzeichnungen*, 3–261.

A szölkup nyelvjárások szóanyagának mindmáig legteljesebb publikált szójegyzéke. Kitűnően használható az egyes nyelvjárási sajátosságok, a nyelvjárások közötti különbségek tanulmányozásához (német nyelven).

KATZ, HARTMUT: *Selkupische Quellen. Ein Lesebuch*. München, 1979.

A szölkup nyelvjárások áttekintése, fontosabb hangtani és nyelvtani sajátosságaik bemutatása kommentált rövid szövegmutatványok segítségével (német nyelven).

HAJDÚ, PÉTER: *Die erste sölkupische Fibel aus dem Jahre 1879. Photomechanischer Nachdruck.* Studia Uralo-Altaica II. Szeged, 1973.

N. P. Grigorovskij *Azbuka sjussogoj gulani* című, a Kazányi Missziós Társaság kiadásában 1879-ben megjelentetett munkájának reprint közlése, a déli szölkup egyházi-irodalmi nyelv tanulmányozásának alapforrása: az egyházi jellegű írások mellett négy eredeti szölkup mesét és három mesefordítást is tartalmaz, minden szöveghez orosz nyelvű fordítás kapcsolódik (német nyelvű előszóval).

HELIMSKI, EUGENE: *The Language of the First Selkup Books.* Studia Uralo-Altaica 22. Szeged, 1983.

N. P. Grigorovskij szölkup nyelvű munkáinak részletes szövegkritikai, hangtani, nyelvtani és szókészleti feldolgozása a szavak angol jelentésének részletes mutatójával (angol nyelven).

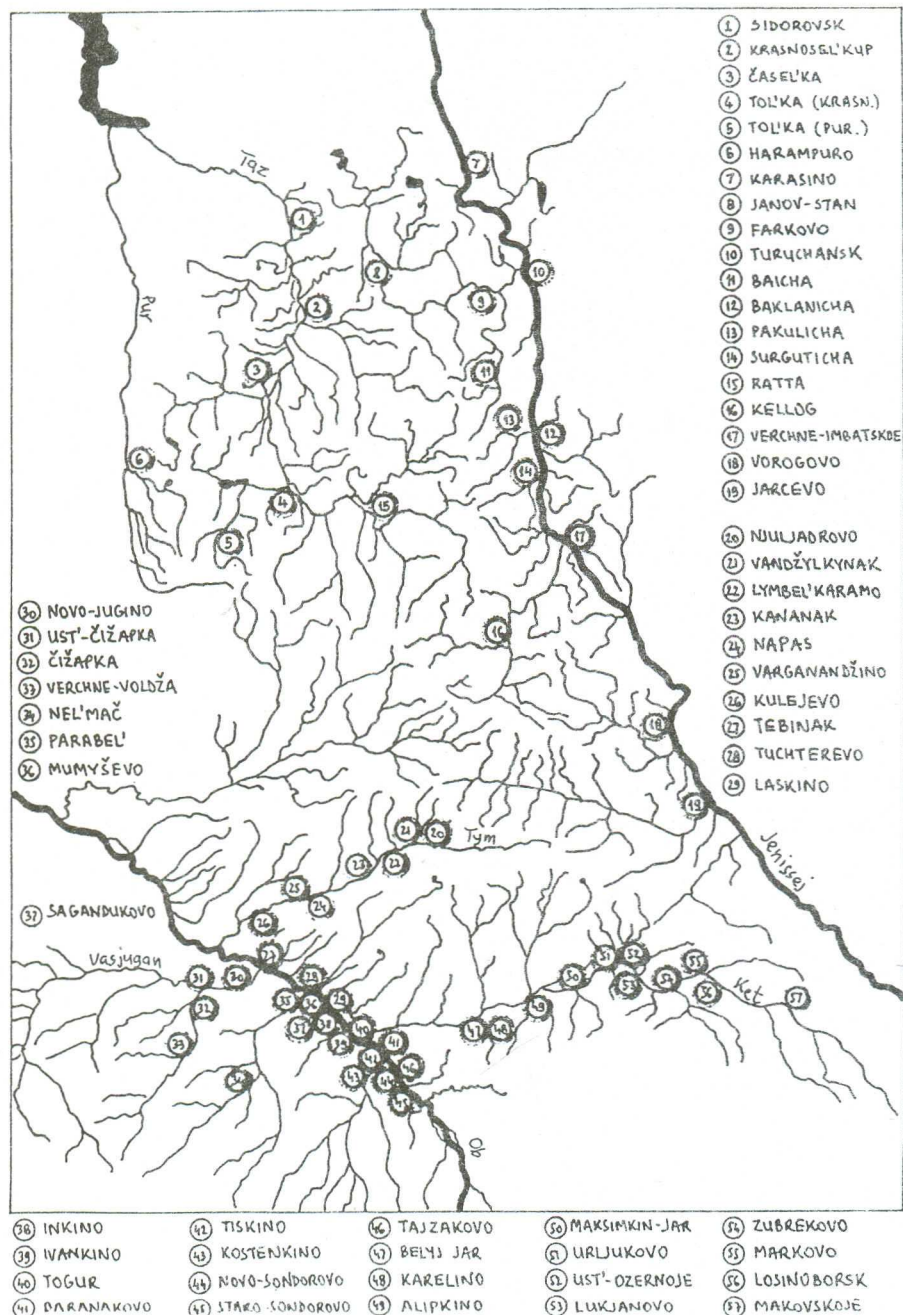
Tartalomjegyzék

Előszó	3
1. A szölkupok helye az uráli nyelvcsalád népei között	5
2. A tazi szölkup hangrendszer vázlatos áttekintése	8
3. Névszó- és igetőtípusok	10
4. Névszóragozás.....	11
5. Számnévrendszer.....	15
6. Névmások.....	16
7. Igeragozás	17
8. Szövegmutatványok	22
1. <i>gorq̃i aj n'oma, čaptä</i>	22
2. <i>imil'anti čapt̚i</i>	23
3. <i>sol'simil' külät čaptä</i>	25
9. A szölkup szókészlet (magyar megfelelésű) uráli elemei	26
10. A szölkup nyelv tanulmányozásának fontosabb kézikönyvei	28

*

Melléklet:

A szölkup települések elhelyezkedésének térképvázlata	31
---	----

A székely települések elhelyezkedésének térképvázlata

BUDAPESTI FINNUGOR FÜZETEK

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Finnugor Tanszéke
és a Numi-Tórem Finnugor Alapítvány tudományos kiadványsorozata

*

A sorozat eddig megjelent füzetei:

1. EUGEN HELIMSZKIJ: *A szamojéd népek vázlatos története*. Fordította: KATONA ERZSÉBET. Budapest 1996. 27 oldal.
2. KSZENOFONT SZANUKOV: *A cseremiszek múltja, jelene, jövője*. Fordította, jegyzetekkel és mellékletekkel ellátta: KEMÉNY ATTILA. Budapest 1996. 27 oldal.
3. IVAN ANDREJEVICS JEFIMOV: *Mordvinok. A túlélés és az újjászületés útjai*. Fordította: KATONA ERZSÉBET. Budapest 1996. 31 oldal.
4. DOMOKOS PÉTER: *Négy tanulmány (három ráadással)*. Budapest 1996. 59 oldal.
5. JANURIK TAMÁS: *Az észti nyelv alapjai (oktatási segédanyag)*. Budapest 1997. 31 oldal.
6. JANURIK TAMÁS: *A szölkup nyelv alapjai (oktatási segédanyag)*. Budapest 1997. 31 oldal.

*

Előkészületben:

7. HONTI LÁSZLÓ: *Az ugor alapnyelv kérdéséhez*. Budapest 1997.

A Numi-Tórem Finnugor Alapítvány alapítói:

Bereczki Gábor
Domokos Péter
Dudás Lajos
Kozma Gábor
Rédei Károly

Az alapítvány támogatói:

Bereczki András
D. Kaiser Kft.
Futaky István
Gal-Go Ker Kft.
Honti László
Intercafe Kft.

Magyar Könyv Alapítvány
Máté Imre
Metrimpex Rt.
Dr. Nemeskéri Suzanna
Pont könyvesbolt
Vászolyi Erik

Az alapítvány kuratóriuma megköszöni az alapítóknak, hogy a finnugor tudományok művelése és oktatása, valamint a finnugor népek kultúrájának támogatása érdekében áldozatot hoztak, az alapítvány tevékenységét fennállása óta folyamatosan figyelemmel kísérik és adományaikkal továbbra is támogatják. A kuratórium köszönetet mond nemes lelkű támogatóinak is, akik önzetlen adományaikkal segítik az alapító okiratban vázolt célok megvalósítását.

A Numi-Tórem Finnugor Alapítvány bankszámlaszáma:

MHB 10200830-32318760

Devizaszámlájának száma:

323-30009

Megvásárolható tanszéki kiadványok:

*

<i>Lakó György emlékkönyv</i> (1981)	200 Ft
<i>Bereczki Gábor emlékkönyv</i> (Urálisztikai tanulmányok 2., 1988)	300 Ft
<i>Zsirai Miklós emlékkönyv</i> (Urálisztikai tanulmányok 5., 1992)	200 Ft
<i>Anyanyelvünk, irodalmunk ma</i> (III. Finnugor Írótalálkozó, Eger, 1993. aug. 23–27.)	200 Ft
<i>Ünnepi könyv Domokos Péter tiszteletére</i> (Urálisztikai tanulmányok 7., 1996)	600 Ft
EUGEN HELIMSZKIJ: <i>A szamojéd népek vázlatos története</i> (Budapesti Finnugor Füzetek 1., 1996)	120 Ft
KSZENOFONT SZANUKOV: <i>A cseremiszek múltja, jelene, jövője</i> (Budapesti Finnugor Füzetek 2., 1996)	120 Ft
IVAN ANDREJEVICS JEFIMOV: <i>Mordvinok. A túlélés és az újjászületés útjai</i> (Budapesti Finnugor Füzetek 3., 1996)	180 Ft
DOMOKOS PÉTER: <i>Négy tanulmány (három ráadással)</i> (Budapesti Finnugor Füzetek 4., 1996)	240 Ft
JANURIK TAMÁS: <i>Az észti nyelv alapjai</i> (Budapesti Finnugor Füzetek 5., 1997)	180 Ft
JANURIK TAMÁS: <i>A szölkup nyelv alapjai</i> (Budapesti Finnugor Füzetek 6., 1997)	180 Ft

*

A kiadványok a tanszéki könyvtárban vásárolhatók meg,
kizárólag kölcsönzési időben.